

Embargo op de Adriatische Zee

Duur:	Maritime Monitor en Sharp Vigilance, 19 juli 1992 – 22 november 1992; Maritime Guard en Sharp Fence, 22 november 1992 – 15 juni 1993; Sharp Guard, 15 juni 1993 – 27 juni 1996
Aantal militairen:	Maritime Monitor, 352; Sharp Vigilance, 170; Maritime Guard, 352; Sharp Fence, 238; Sharp Guard, 5.375
Dodelijke slachtoffers:	1
Dapperheidsonderscheidingen:	geen

Achtergronden

De federatieve volksrepubliek Joegoslavië bestond sinds haar oprichting in 1945 uit zes deelrepublieken: Slovenië, Kroatië, Bosnië-Herzegovina, Servië, Montenegro en Macedonië. In Servië lagen verder nog twee autonome provincies: Vojvodina en Kosovo. Joegoslavië was een lappendeken van bevolkingsgroepen met elk hun eigen religie, cultuur en visie op het verleden. President Josip Broz Tito wist de federatie 35 jaar lang, tot zijn dood op 4 mei 1980, bijeen te houden. Die eenheid moest Tito echter gaandeweg met politieke en economische concessies aan de deelrepublieken en provincies afkopen. De emancipatoire koers van de republieken en provincies kreeg haar beslag in de grondwet van 1974.

De gelijktijdige economische neergang en de opkomst van het Servische nationalisme eind jaren tachtig luidden het einde van de federatie in. De Serviërs, als sterkste natie binnen de federatie, streefden de instandhouding van een krachtige Joegoslavische eenheidsstaat na als garantie voor het behoud van hun politieke macht en culturele identiteit. Met de economische en politieke emancipatie van de andere republieken en de Albanese meerderheid in Kosovo hadden zij daarom weinig op. De Serviërs vreesden bovendien voor de rechten van hun volksgenoten in de andere deelrepublieken. De Servische president Slobodan Milosevic zag het Servische nationalisme bovendien als een vehikel voor zijn persoonlijke aspiraties. Hij stookte het nationalistische vuur op door een Groot-Servië te bepleiten en zich als de beschermer van alle Serviërs in Joegoslavië op te werpen.

Dat leidde onvermijdelijk tot een botsing met Slovenië en Kroatië, die juist naar meer onafhankelijkheid streefden. De bevolking van beide deelrepublieken zag de keiharde manier waarop het door Servië gedomineerde Joegoslavische federale leger (JNA) eind jaren tachtig afrekende met het Albanese verzet in Kosovo als een verontrustend voorteken. Toch riepen Slovenië en Kroatië op 25 juni 1991 hun onafhankelijkheid uit. Het JNA intervenieerde vrijwel onmiddellijk. Om Slovenië werd weinig gevochten, vooral omdat er door de tamelijk homogene bevolkingsamenstelling nauwelijks problemen met grote minderheidsgroepen waren. De kortstondige oorlog eindigde na bemiddeling van de EG op 7 juli in een staakt-het-vuren, het akkoord van Brioni.

De situatie in Kroatië was vanwege de grote Servische minderheid veel complexer. De Kroatische Serviërs zagen in de verkiezingsoverwinning van de Kroatische nationalist Franjo Tudjman in mei 1990 een anti-Servisch complot. De regio Knin (Krajina), waar veel Serviërs woonden, verklaarde zich in september 1990 onafhankelijk. Een poging van de inmiddels tot president benoemde Tudjman om het rebelse Servische staatje van de kaart te vegen, werd verhinderd door het JNA. De eenheden van het Joegoslavische leger in die regio stonden onder bevel van de Servische generaal en ultra-nationalist Ratko Mladic. Het JNA voorzag de Servische milizie in Knin zelfs van wapens. Het onervaren Kroatische leger verloor grote gebieden (Krajina, Oost- en West-Slavonië) aan de Serviërs. Op 2 januari 1992 werd een wapenstilstand van kracht. Twee weken later, op 15 januari 1992, erkende de EG Slovenië en Kroatië als onafhankelijke staten.

Milosevic en het JNA zetten ondertussen met succes de Serviërs in de deelrepubliek Bosnië tegen de andere bevolkingsgroepen op. De Bosnische Serviërs riepen op 5 januari 1992 een eigen republiek uit. Deze bestond uit zes verspreid van elkaar gelegen gebieden met een Bosnisch-Servische meerderheid. De Bosnische Serviërs wilden deze gebieden met elkaar te verbinden en vervolgens aansluiting zoeken bij Servië. Etnische zuivering en genocide waren in de ogen van de Servische milities de meest doelmatige manier om dat te bereiken. Kroaten en Moslims riepen vervolgens op 3 maart 1992 de onafhankelijke staat Bosnië uit.

De oorlog in Bosnië begon op 2 april 1992 met een aanval van Servische milities op de Moslimbevolking van de Noord-Bosnische stad Bijeljina. Enkele dagen later schoten Servische scherpshutters in de Bosnische hoofdstad Sarajevo op deelnemers aan een vredesdemonstratie. De artillerie van het JNA begon dezelfde avond haar beschietingen op Sarajevo. Een dag later, op 6 april 1992, erkenden de EG en de VS de onafhankelijkheid van de republiek Bosnië. Het door Serviërs gedomineerde federale parlement in Belgrado riep vervolgens op 27 april 1992 de nieuwe Federale Republiek Joegoslavië (de FRJ, dat Servië en Montenegro omvatte) uit.

Mandaat, taken en missieoverzicht

De VN-Veiligheidsraad stelde op 25 september 1991 in resolutie 713 een wapenembargo voor heel Joegoslavië in en kondigde op 30 mei 1992 in resolutie 757 een handelsembargo tegen Servië en Montenegro af. Schepen van de NAVO

en vliegtuigen van de West-Europese Unie (WEU) begonnen in juli 1992 in het kader van de operaties Maritime Monitor (NAVO) en Sharp Vigilance (WEU) met het observeren van het scheepvaartverkeer op de Adriatische Zee richting Joegoslavië.

De ervaring leerde al snel dat waarnemen nul en generlei waarde had zonder de mogelijkheid overtredingen af te straffen. De Veiligheidsraad besloot daarom op 16 november 1992 in resolutie 787 dat de schepen van de lidstaten het recht hadden het embargo desnoods met geweld af te dwingen. De NAVO en de WEU boden de VN in dit kader vanaf 22 november schepen en vliegtuigen aan voor de operaties Maritime Guard (NAVO) en Sharp Fence (WEU), die respectievelijk Sharp Vigilance en Maritime Monitor vervingen. Beide operaties gingen op 15 juni 1993 over in de gezamenlijke operatie Sharp Guard, die onder operationeel bevel stond van de NAVO-commandant van de Allied Naval Forces Southern Europe. De schepen waren in eerste instantie onderdeel van de Standing Naval Forces Mediterranean (STANAVFORMED) en later stelden ook de Standing Naval Forces Atlantic (STANAVFORLANT) schepen beschikbaar.

Het embargo werd op 18 juni 1996 door de VN opgeschort en op 2 oktober 1996 opgeheven. Op die dag eindigde ook operatie Sharp Guard, die op 19 juni al was opgeschort.

Het Nederlandse aandeel

Nederland stelde als lid van de NAVO voor de operaties Maritime Monitor en Maritime Guard een fregat ter beschikking. Voor de operaties Sharp Vigilance en Sharp Fence leverde ons land twee P-3C Orion-patrouillevliegtuigen, die vanaf het naval air station Sigonella op Sicilië het scheepvaartverkeer in het zuidelijk deel van de Adriatische Zee observeerden. Nederland handhaafde deze bijdrage van één fregat en twee Orions toen laatstgenoemde operaties in operatie Sharp Guard overgingen. Het personeel van de Orions – per Orion een bemanning van tien militairen en zes tot acht militairen voor ondersteuning – werd telkens voor een maand uitgezonden; de schepen opereerden voor periodes van twee tot zes maanden. Naast het Nederlandse marinepersoneel voor de schepen en de Orions, vlogen Nederlandse militairen als radaroperators en luchtgevechtsleiders mee met E-3A AWACS-toestellen (Airborne Warning And Control System), die evenals de Orions het scheepvaartverkeer observeerden.

Tot 16 november 1992 waren de deelnemende marineschepen zoals gezegd niet bevoegd om verdachte schepen aan te houden, laat staan te onderzoeken. De NAVO en WEU mochten de verdachte schepen maar tot op 450 meter naderen. Na 16 november mocht een verdacht schip door zwaar bewapende mariniers veilig worden gesteld, alvorens een controleteam van tien personen aan boord ging. De Koninklijke Marine (KM) stelde tot tweemaal toe ook een onderzeeboot beschikbaar om het embargo te handhaven (Hr.Ms. Zeeleeuw en de Hr.Ms. Walrus). Eén van de Orion-patrouillevliegtuigen werd vooruitlopend op de opschorting van de operatie al op 2 april 1996 teruggetrokken.

Een bijzondere missie in de Adriatische Zee was de door Groot-Brittannië geleide operatie Grapple. De schepen die deel uitmaakten van deze operatie moesten zo

nodig bij de evacuatie van Britse en Nederlandse troepen uit Bosnië assisteren. Een Nederlands fregat beschermde van februari tot december 1993 het Britse vliegdekschip HMS Ark Royal, terwijl het bevoorradingschip Hr.Ms. Zuiderkruis onder meer de schepen van operatie Grapple bevoorradde.

Commandanten schepen STANAVFORMED

kltz H.W. Schreuder: Hr.Ms. Pieter Florisz (19 juli - 7 september 1992)
kltz F.M.P. 't Hart: Hr.Ms. Van Kinsbergen (7 september 1992 - 22 januari 1993)
kltz M.A. van Maanen: Hr.Ms. Kortenaer (22 januari 1993 - 23 juli 1993)
kltz W.F.C. Muilwijk: Hr.Ms. Philips van Almonde (23 juli 1993 - 14 december 1993)
kltz R. van Rooijen: Hr.Ms. Van Kinsbergen (14 december 1993 - 26 mei 1994)
kltz A. van Dijk: Hr.Ms. Piet Heyn (26 mei 1994 - 5 september 1994)
kltz E. Robberegt: Hr.Ms. De Ruyter (5 september 1994 - 15 januari 1995)
kltz A.J. van Someren: Hr.Ms. Abraham Crijnssen (15 januari 1995 - 24 april 1995)
kltz R.E. Harte: Hr.Ms. Jacob van Heemskerck (24 april 1995 - 7 september 1995)
kltz K.A.C. Hermsen: Hr.Ms. Pieter Florisz (7 september 1995 - 27 januari 1996)
kltz H. Sabelis: Hr.Ms. Karel Doorman (27 januari 1996 - 27 juni 1996)

Commandanten schepen STANAVFORLANT

kltz G.M.J.H. Burema: Hr.Ms. Witte de With (23 juni 1993 - 26 juli 1993)
kltz P.M. van der Struis: Hr.Ms. Abraham Crijnssen (26 juli 1993 - 13 december 1993)
kltz G.M.J.H. Burema: Hr.Ms. Witte de With (13 december 1993 - 25 januari 1994)
kltz J.G.A. Brandt: Hr.Ms. Jacob van Heemskerck (25 januari 1994 - 14 juli 1994)
kltz F.M.J. Schellekens: Hr.Ms. Jan van Brakel (14 juli 1994 - 29 november 1994)
kltz W.F.C. Muilwijk: Hr.Ms. Philips van Almonde (29 november 1994 - 9 april 1995)
kltz J.W. Kelder: Hr.Ms. Bloys van Treslong (9 april 1995 - 24 augustus 1995)
kltz F.M.J. Schellekens: Hr.Ms. Jan van Brakel (24 augustus 1995 - 13 januari 1996)
kltz R. van der Woude: Hr.Ms. Abraham van der Hulst (13 januari 1996 - 25 mei 1996)
kltz E.J.G. van den Broek: Hr.Ms. Bloys van Treslong (25 mei 1996 - 19 juni 1996)

Commandanten schepen Operatie Grapple

kltz P.M. van der Struis: Hr.Ms. Abraham Crijnssen (26 februari 1993 - 3 mei 1993)
kltz P.S. Muetsege: Hr.Ms. De Ruyter (3 mei 1993 - 2 juli 1993)
kltz J.F. Jonker: Hr.Ms. Jan van Brakel (2 juli 1993 - 2 oktober 1993)
kltz F.O. Laks: Hr.Ms. Zuiderkruis (2 oktober 1993 - 12 december 1993)

Commandanten onderzeeboten

ltz 1 P.J. Bindt: Hr.Ms. Zeeleeuw (31 mei 1993 - 2 juli 1993)
ltz 1 J.P.D. van Zaalen: Hr.Ms. Walrus (21 oktober 1994 - 11 november 1994)

Aanbevolen literatuur

**Nederlands Instituut voor
Militaire Historie**

Aengevaeren, A., "Marechaussees op de Donau: WEU-missie legt klein-Joegoslavië droog", *Legerkoerier*, XIIIIL-10 (1993) 4-7.

Geactualiseerd: 22 maart 2010

De meningen en opvattingen die in dit document worden uitgesproken, geven niet noodzakelijkerwijs de mening weer van de Minister van Defensie.

© 2016 Nederlands Instituut voor Militaire Historie